

Φτερνιάτη, Α. (2010) Το διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα του δημοτικού και η παιδαγωγική του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών. *Νέα Παιδεία* 135.

Το διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα του δημοτικού και η παιδαγωγική του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών

Άννα Φτερνιάτη, Λέκτορας ΠΤΔΕ Παν/μίου Πατρών

1. Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν οι δυνατότητες που προσφέρονται από τα σχολικά εγχειρίδια της γλώσσας του δημοτικού να εφαρμοστούν στο γλωσσικό μάθημα κάποιες από τις πρακτικές της παιδαγωγικής του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, καθώς οι σύγχρονες τάσεις που κυριαρχούν στη διδακτική του γλωσσικού μαθήματος εκπορεύονται από τη θεμελιώδη έννοια του γραμματισμού.

Μετά από μια αναφορά σε βασικές διδακτικές διαδικασίες των παραπάνω προσεγγίσεων, επισημαίνονται και αναλύονται συγκεκριμένες σχετικές δραστηριότητες από το διδακτικό υλικό όλων των τάξεων που χρησιμοποιείται από το σχολικό έτος 2006-07 στο γλωσσικό μάθημα του δημοτικού.

2. Η παιδαγωγική του γραμματισμού και οι πολυγραμματισμοί

2.1 Η παιδαγωγική του γραμματισμού

Τις τελευταίες δεκαετίες η διεθνής έρευνα για τη διδασκαλία της γλώσσας πραγματεύεται και θεωρεί ως κεντρική την έννοια του γραμματισμού. Ο όρος γραμματισμός (*literacy*) (Baynam, 2002) δε σημαίνει πλέον μόνο την ικανότητα του ατόμου να διαβάζει και να κατανοεί ένα γραπτό κείμενο, αλλά και την ικανότητα να κατανοεί, να ερμηνεύει, να αντιμετωπίζει κριτικά και να παράγει όλα τα είδη λόγου και κειμένου που είναι απαραίτητα για την κοινωνία στην οποία ζει και γενικά να ελέγχει τη ζωή και το περιβάλλον του μέσω του γραπτού λόγου. Με την ευρύτερη έννοια ο γραμματισμός αποτελεί έναν κοινωνικό θεσμό, που συνδυάζει πολλαπλές πολιτισμικές, κοινωνικές και γνωστικές πλευρές.

Οι βασικές θέσεις που αναπτύχθηκαν γύρω από την έννοια του γραμματισμού επηρέασαν στη συνέχεια τις παιδαγωγικές πρακτικές, δημιουργώντας ένα νέο πλαίσιο, που είναι γνωστό ως παιδαγωγική του γραμματισμού (*literacy pedagogy*) [Cope & Kalantzis, 1993]. Ως βασική μονάδα προσδιορισμού του γραμματισμού αναγνωρίζεται το κειμενικό είδος (*genre*), όπως αυτό διαμορφώνεται από την εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα (Κέκια, τελευταία προσπέλαση στις 20/11/2008). Για την ακρίβεια, ως βασική μονάδα αναγνωρίζονται οι κοινωνικές πρακτικές που κατασκευάζουν το κείμενο και ορίζεται ως κύριο μέσο του σχολικού γραμματισμού η επεξεργασία και παραγωγή των γραπτών κυρίως κειμενικών ειδών που θεωρούνται σημαντικά για τον προσδιορισμό και τη μετάδοση της γνώσης σε ποικίλους τομείς, με σκοπό την ανάπτυξη κριτικής γλωσσικής επίγνωσης (*critical language awareness*) [Fairclough, 1992]. Συνιστάται ιδιαίτερα η πρόβλεψη επικοινωνιακών και αλληλεπιδραστικών δραστηριοτήτων (μεταξύ των μαθητών αλλά και μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού) με πρακτικές που προωθούν τη συνειδητοποίηση των κειμενικών ιδιομορφιών, καθώς και η διάθεση χρόνου για την επεξεργασία του γραπτού λόγου των μαθητών/τριών μέσα από 3 στάδια.

2.2 Οι πολυγραμματισμοί

2.2.1 Η έννοια των πολυγραμματισμών

Στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας που έχει διαμορφωθεί τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια, η παιδαγωγική του γραμματισμού συμπληρώνεται με ένα νέο πλαίσιο που ονομάζεται πολυγραμματισμοί (*multiteracies*) [New London Group, 1996].¹ Με τον όρο αυτό περιγράφονται δύο καταστάσεις που σχετίζονται με τη νέα κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα: η μία αφορά την αυξανόμενη σημασία της πολιτισμικής και γλωσσικής πολυμορφίας και η άλλη αφορά την επίδραση των νέων τεχνολογιών, που έχουν ως αποτέλεσμα την ύπαρξη πολυμορφίας στα κείμενα (Cope & Kalantzis, 2000· Kalantzis & Cope 1999).

Η έννοια των πολυγραμματισμών στέκεται ένα βήμα πιο πέρα από εκείνη της παιδαγωγικής του γραμματισμού. Δημιουργήθηκε προκειμένου να δοθεί ένα συμπληρωματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ήταν δυνατή διδακτικά η προσέγγιση του σύγχρονου περιβάλλοντος και ιδίως των διαφορετικών ειδών λόγου μέσω των οποίων εκφράζεται αυτό. Προέκυψε από την αναγκαιότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων απαραίτητων για την κατανόηση πολυτροπικών κειμένων (*multimodal texts*), που συνδυάζουν διαφορετικούς σημειωτικούς τρόπους (π.χ. γλωσσικό, οπτικό, ηχητικό) για την παραγωγή νοήματος και λόγου μέσα σε πολυμορφικά και πολυπολιτισμικά κοινωνικά περιβάλλοντα (Kress & van Leeuwen, 1996, 2001). Δηλαδή, η έννοια των πολυγραμματισμών υποδηλώνει την ποικιλία των μορφών κειμένου που έχουν σχέση με τις τεχνολογίες της πληροφορίας και των πολυμέσων (Kress, 2003) αλλά και την ποικιλία μορφών κειμένου που παράγονται μέσα σε μια πολύγλωσση και πολυπολιτισμική κοινωνία.

2.2.2 Οι πολυγραμματισμοί ως διδακτική προσέγγιση

Οι θεωρητικοί των πολυγραμματισμών επεξεργάστηκαν και προτείνουν μία διδακτική προσέγγιση για τη γλώσσα, συμπληρωματική αυτής του γραμματισμού, που δίνει έμφαση στην εξοικείωση των διδασκομένων με την επεξεργασία κειμένων και ειδών λόγου από ένα ευρύ φάσμα πολιτισμικών πηγών που αναδύονται στην ταχύτατα εξελισσόμενη σύγχρονη κοινωνία. Μέσω αυτής της διαδικασίας οι μαθητές/τριες αναμένεται να αναπτύξουν μια κριτική μεταγλώσσα για την κατανόηση και το χειρισμό της κοινωνικής και πολιτισμικής δύναμης αυτών των κειμένων, καθώς και των συναφών κοινωνικών πρακτικών (Cope & Kalantzis, 2000). Η κοινωνική ενδυνάμωση των διδασκομένων όχι μόνο παραμένει ανάμεσα στις βασικές επιδιώξεις αυτής της προσέγγισης αλλά η σημασία της εμφανίζεται πιο ισχυροποιημένη. Αντικείμενο συστηματικής σπουδής αποτελούν πλέον, εκτός από τα κειμενικά είδη κοινωνικής ισχύος και επιρροής, και εκείνα που αναδεικνύουν τις διαφορετικές πολιτισμικές φωνές που συνθέτουν την πολυπολιτισμική φυσιογνωμία των σύγχρονων κοινωνιών, όπως και πολυτροπικά κείμενα.

Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ικανότητα που πρέπει να έχει ένα άτομο να διαπραγματεύεται εξίσου τους διαφορετικούς κόσμους που δημιουργούνται γύρω του, με βάση τα διαφορετικά κείμενα και τις περιστάσεις επικοινωνίας στις οποίες εντάσσονται. Οι διαφορές χρησιμοποιούνται ως παραγωγικές πηγές και αποτελούν τον κανόνα και όχι την εξαίρεση. Μέσα από την επεξεργασία διαφορετικών

¹ Οι πολυγραμματισμοί, ως όρος, δημιουργήθηκε το Σεπτέμβριο του 1994 από μια ομάδα δέκα επιστημόνων από όλον τον κόσμο, οι οποίοι συναντήθηκαν στην πόλη του Νέου Λονδίνου του New Hampshire της Αυστραλίας για να συζητήσουν το μέλλον της διδασκαλίας του γραμματισμού. Η ομάδα αυτή ονομάστηκε New London Group και το 1996 δημοσίευσε το πρώτο της κείμενο.

γλωσσών, ειδών λόγου, τρόπων έκφρασης και προσεγγίσεων απέναντι στη γλώσσα, θεωρείται ότι οι μαθητές αναπτύσσουν μεταγνωστικές και μεταγλωσσικές δεξιότητες αλλά και την ικανότητα να τοποθετούνται κριτικά απέναντι σε πολύπλοκα συστήματα και τις αλληλεπιδράσεις τους (New London Group, 1996).

Το σχολείο γίνεται φορέας μιας νέας παιδαγωγικής του γραμματισμού. Μαθητές και δάσκαλοι θεωρούνται ενεργά μέλη των κοινωνικών αλλαγών. Οι μαθητές μπορούν και οφείλουν να συμμετέχουν σε αυτές μέσα από το **Σχέδιο (Design)**. Αυτός είναι ένας βασικός όρος που εισάγεται από τους θεωρητικούς των πολυγραμματισμών (New London Group, 1996) και επιχειρεί να αντικαταστήσει τους παραδοσιακούς όρους «γράψιμο» ή «παραγωγή γραπτού λόγου». Αναφέρεται στην αξιοποίηση όλων των υπαρχόντων πόρων για τη δόμηση και τη δημιουργία ενός κειμένου (στην περίπτωση της γλώσσας). Το Σχέδιο αποτελεί μια δυναμική διαδικασία που αποτελείται από αναζήτηση πηγών, επιλογή, συνδυασμό και σύνθεση. Με την εφαρμογή στην πράξη της διαδικασίας του Σχεδίου θεωρείται ότι εξασφαλίζεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στη διδακτική διαδικασία και ταυτόχρονα τους δίνεται η δυνατότητα να εσωτερικεύουν και να χειρίζονται αποτελεσματικά μια ποικιλία γλωσσικών μορφών και νοημάτων (Χατζησαββίδης, 2003).

Το Σχέδιο περιλαμβάνει τρεις όψεις: το **σχεδιασμένο (designed)**, το **σχεδιασμό (designing)** και το **ανασχεδιασμένο (redesigned)**. Όταν κάποιος παράγει λόγο, σχεδιάζει αντλώντας από το σχεδιασμένο, από τις συμβάσεις της ελληνικής γλώσσας για παράδειγμα. Αυτή είναι μία από τις πηγές, από τους πόρους που αντλεί, προκειμένου να δημιουργηθεί νόημα. Ο παραλήπτης του νοήματος, ήδη κατά τη διαδικασία της λήψης, το ανασχεδιάζει. Όταν θα δοκιμάσει να παραγάγει εκ νέου ανάλογα νοήματα δηλαδή, «τα ανασχεδιάζει με βάση όσα θεωρεί ότι κατανόησε και με βάση τις συμβάσεις που κατέχει για την προσωπική του ερμηνεία πάνω στα νοήματα των οποίων υπήρξε παραλήπτης» (Καλαντζή, 1997, σ. 12).

Επίσης, η έννοια του Σχεδίου πραγματώνεται μέσα στη σχολική τάξη μέσω τεσσάρων φάσεων, η σειρά των οποίων μπορεί να αλλάζει κατά τη διδασκαλία: **τοποθετημένη πρακτική (situated practice)**, **ανοιχτή διδασκαλία (overt instruction)**, **κριτική πλαισίωση (critical framing)** και **μετασχηματισμένη πρακτική (transformed practice)**².

Η τοποθετημένη πρακτική, αφορά την αξιοποίηση της εμπειρίας των μαθητών/τριών από κείμενα της καθημερινής τους ζωής και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου, που εξασφαλίζουν το ενδιαφέρον και κατ' επέκταση τη συμμετοχή τους στη μάθηση.

Η ανοιχτή διδασκαλία, αφορά την προσπάθεια μέσα από τις δραστηριότητες να εξηγηθεί και να γίνει κατανοητή η λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και μηχανισμών που συμβάλλουν στην οργάνωση, στη σύσταση και την κατανόηση ενός κειμενικού είδους με χρήση μεταγλώσσας.

Η κριτική πλαισίωση, αφορά την προσπάθεια κριτικής θεώρησης-ερμηνείας ενός κειμένου με βάση την ένταξή του στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο παράγεται και λειτουργεί.

Σύμφωνα με τη μετασχηματισμένη πρακτική, ενθαρρύνεται κατά την παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού, η μεταφορά, προσαρμογή και ένταξη του παραγόμενου κειμένου σε ανάλογο ή διαφορετικό -από εκείνο του αρχικού προς

² Σε πιο πρόσφατο έργο μελών του New London Group παρουσιάζονται οι ακόλουθοι όροι με παρόμοιο περιεχόμενο με τους παραπάνω σε διευρυμένο διδακτικό πλαίσιο: *experiencing, conceptualising, analysing, applying* (Kalantzis, Cope & the Learning by Design Project Group, 2005)

επεξεργασία κειμένου που προηγήθηκε- επικοινωνιακό, άρα και κοινωνικοπολιτισμικό, πλαίσιο.

3. Πρακτικές παιδαγωγικής γραμματισμού και πολυγραμματισμών

Στο πλαίσιο της παρουσίασης που ακολουθεί, γίνεται προσπάθεια να επισημανθούν και να αναδειχθούν στο διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα οι δυνατότητες που υπάρχουν για εφαρμογή πρακτικών της παιδαγωγικής του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, σε όλα τα στάδια της διδασκαλίας, από την επιλογή κειμένων και τις δραστηριότητες κατανόησης-επεξεργασίας τους έως και την παραγωγή γραπτού λόγου.

Δείγματα εργασίας δίνονται από το διδακτικό υλικό όλων των τάξεων (17 τεύχη βιβλία μαθητή και 12 τεύχη τετράδια εργασιών), από το οποίο φαίνεται να προσφέρονται αρκετές ευκαιρίες για την εφαρμογή πρακτικών των παραπάνω προσεγγίσεων, με εξαίρεση θέματα κριτικής πλαισίωσης (σε ανάλογη έρευνα ανιχνεύθηκαν ελάχιστες δραστηριότητες, βλ. Φτερνιάτη και Μαρκοπούλου, 2010).

Τα συγκεκριμένα δείγματα εργασίας θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα σε όσους από τους εκπαιδευτικούς θελήσουν, ενεργοποιώντας τη δυνατότητα για ελεύθερο χειρισμό του 25% του υλικού, η οποία δίνεται από το Α.Π. για τη Γλώσσα του δημοτικού (ΥΠΕΠΘ. Π., 2003), να επεκτείνουν τη χρήση των συγκεκριμένων πρακτικών, σχεδιάζοντας και υλοποιώντας ανάλογες δραστηριότητες, με αφορμή άλλα κείμενα από εκείνα των εγχειριδίων, που θα φέρουν στην τάξη οι ίδιοι ή οι μαθητές τους.

3.1. Πρακτικές που αφορούν την Τοποθετημένη Πρακτική

Εδώ εντάσσονται πρακτικές που έχουν ως αποτέλεσμα να αντιπροσωπεύονται, κατά τη επιλογή κειμένων, στο διδακτικό υλικό οι κειμενικές παραστάσεις με τις οποίες έρχονται σε επαφή στην καθημερινότητά τους οι μαθητές/τριες, προσφέροντας τους έτσι δυνατότητες να αξιοποιήσουν την εμπειρία τους από κείμενα της καθημερινής τους ζωής και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου, που εξασφαλίζουν το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή τους στη μάθηση.³

Αποτελεί βασική προϋπόθεση λοιπόν τα κείμενα που επιλέγονται για να συμπεριληφθούν στο διδακτικό υλικό να χαρακτηρίζονται από **γλωσσική ποικιλία**, προκειμένου να εξασφαλίζουν την ενασχόληση των μαθητών/τριών με τους βασικούς κειμενικούς τύπους. Αυτό σημαίνει ότι τα κείμενα θα πρέπει:

- να είναι **όχι μόνο λογοτεχνικά αλλά και κείμενα από τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο** (άρθρα από τον τύπο, διαφημίσεις, ενημερωτικά έντυπα, οδηγίες κάθε είδους, χάρτες, πίνακες, επιστολές, ημερολόγια κτλ.).
- να έχουν προκύψει από «**αυθεντικές**» περιστάσεις επικοινωνίας και να παρουσιάζονται **με τη μορφή που κυκλοφορούν** στον κοινωνικό χώρο (π.χ. κείμενα που απεικονίζονται μέσω σάρωσης).

³ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την έννοια που δίνεται στην τοποθετημένη πρακτική (New London Group, 1996), είναι οι μαθητές εκείνοι που επιλέγουν, με βάση κάποια κριτήρια, και φέρνουν το διδακτικό υλικό στην τάξη. Στην περίπτωση λοιπόν επέμβασης του στο διδακτικό υλικό, ο/η εκπαιδευτικός καλό θα ήταν να εισαγάγει ανάλογες πρακτικές που θα εμπλέκουν όλο και περισσότερο τους μαθητές του στην προετοιμασία, υλοποίηση και αξιολόγηση της μαθησιακής διαδικασίας. Τα παραπάνω παρέχουν περισσότερες εγγυήσεις ότι οι μαθητές θα αξιοποιήσουν την εμπειρία τους από κείμενα της καθημερινής τους ζωής, και θα εξασφαλίζεται έτσι το ενδιαφέρον και η συμμετοχή τους στη μάθηση, παρά όταν τους δίνονται έτοιμα τα κείμενα, ακόμα κι αν καλύπτουν τις προϋποθέσεις που αναφέρονται παρακάτω.

- να υπάρχει αντιπροσώπευση των **ειδών λόγου** που κυκλοφορούν στον κοινωνικό χώρο, δηλαδή: Λογοτεχνικά κείμενα, πληροφοριακά, κείμενα εκφραστικού λόγου και κείμενα πειθούς.

Ως λογοτεχνικά κείμενα χαρακτηρίζονται αποσπάσματα από μυθιστορήματα, διηγήματα, ποιήματα, θεατρικοί διάλογοι κτλ., τα οποία εστιάζουν στα εκφραστικά μέσα, στις γλωσσικές επιλογές και στο ύφος. Στον εκφραστικό λόγο εντάσσονται ημερολόγια, αυτοβιογραφίες, αυθόρμητες ομολογίες, συνεντεύξεις, άτυπες συζητήσεις κτλ. Στο λόγο της πειθούς, λόγοι πολιτικών και στρατιωτικών ηγετών, διαφημίσεις κτλ. Στον πληροφοριακό λόγο, ειδησεογραφικά κείμενα των μέσων ενημέρωσης, λήμματα εγκυκλοπαίδειας, τεχνικά κείμενα, αγγελίες και ανακοινώσεις, οδηγίες διαφόρων ειδών, χάρτες κτλ. (Πολίτης, 2001).

- να υπάρχει αντιπροσώπευση των **ειδών κειμένου** (γέννη λόγου) που κυκλοφορούν στον κοινωνικό χώρο, δηλαδή: Αφηγηματικά κείμενα, περιγραφικά κείμενα και επιχειρηματολογικά κείμενα.

Στην αφήγηση εντάσσονται παραμύθια, μύθοι, παραδόσεις, αναδιηγήσεις, διηγήματα, ιστορικές αφηγήσεις, κτλ. Στην περιγραφή εντάσσονται συνταγές, οδηγίες, κανονισμοί, κανόνες παιχνιδιού, μικρές αγγελίες, λογοτεχνικές ή δημοσιογραφικές περιγραφές προσώπων, διαδικασιών, τόπων κτλ. Στην επιχειρηματολογία, διαφημίσεις, λόγοι κτλ. (Adam, 1999· Πολίτης, 2001· Αρχάκης, 2006· Ματσαγούρας, 2004).

- να χρησιμοποιούνται κείμενα που να αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες στην παρουσίασή τους (**πολυτροπικότητα**), όπως συμβαίνει γενικότερα στον κοινωνικό χώρο.

Η επιλογή πολυτροπικών κειμένων προς επεξεργασία για το διδακτικό υλικό έχει άμεση σχέση με το κατά πόσο έχουν ληφθεί υπόψη κατά τη σύνθεση του οι κειμενικές παραστάσεις των μαθητών/τριών, καθώς ένα μεγάλο μέρος των κειμένων του κοινωνικού χώρου είναι πλέον πολυτροπικά.

Εδώ εντάσσονται κείμενα τα οποία εκμεταλλεύονται **άλλους σημειωτικούς τρόπους** (εικόνα, ήχο, κίνηση κτλ.), **πλην του γλωσσικού**, ή **το συνδυασμό** τους.

Ως πολυτροπικά κείμενα **προς επεξεργασία** θεωρούνται μόνο εκείνα στα οποία υπάρχει οργανική σχέση κειμένου και εικόνας, π.χ. άρθρα εφημερίδας, διαφημίσεις, εικονογραφημένες ιστορίες, κάρτες, αφίσες, χάρτες κτλ. Περιπτώσεις απλής εικονογράφησης κειμένων δεν συμπεριλαμβάνονται στην παραπάνω κατηγορία. (Επίσης δεν συμπεριλαμβάνονται ούτε πολυτροπικά κείμενα που εμφανίζονται ως διακοσμητικά και δεν υπάρχει κάποια οδηγία για χρήση τους στο βιβλίο μαθητή ή στο βιβλίο δασκάλου ούτε πολυτροπικές συνθέσεις με στόχο τη διδασκαλία γραμματικών φαινομένων).

Όλες οι παραπάνω προϋποθέσεις ισχύουν για ένα πολύ μεγάλο μέρος (σε κάποιες περιπτώσεις για το μεγαλύτερο) του διδακτικού υλικού, όπως θα διαπιστώσει ακόμα και όποιος φυλλομετρήσει απλά τα εγχειρίδια (για σχετική έρευνα, βλ. Φτερνιάτη και Μαρκοπούλου, 2010).

3.2. Πρακτικές που αφορούν την Ανοιχτή Διδασκαλία

Εδώ εντάσσονται πρακτικές μέσω των οποίων επιχειρείται να εξηγηθεί και να γίνει κατανοητή η λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και μηχανισμών που συμβάλλουν

στην οργάνωση, στη σύσταση και την κατανόηση ενός κειμενικού είδους με χρήση μεταγλώσσας.

Τέτοιες πρακτικές θεωρείται ότι αποτελούν οι **δραστηριότητες** εκείνες μέσω των οποίων γίνεται η **ανάδειξη της ιδιαίτερης οργάνωσης κάθε κειμενικού είδους και του τρόπου με τον οποίο τα γλωσσικά στοιχεία δομούν τη συνοχή και το ύφος** στο συγκεκριμένο κάθε φορά είδος κειμένου. Αναλυτικότερα:

3.2α. Δραστηριότητες συνειδητοποίησης/ανάδειξης κειμενικής υπερδομής

Ως τέτοιες θεωρούνται **ερωτήσεις που διαγράφουν τα βασικά σημεία δομής** ενός συγκεκριμένου **κειμενικού είδους** (αφηγηματικού, περιγραφικού κτλ.), π.χ. βλ. δείγμα εργασίας 1 και 2, ή **σαφείς αναφορές των στοιχείων** που ο μαθητής/τρια θα πρέπει να ελέγχει αν εμπεριέχονται στο κείμενο προς επεξεργασία κάθε φορά., π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 3 και 4.

Δείγμα εργασίας 1: Ερωτήσεις που διαγράφουν τα βασικά σημεία δομής ενός αφηγηματικού κειμένου. Τάξη ΣΤ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 14

Θέλετε να διηγηθείτε με λίγα λόγια σε ένα φίλο σας την ιστορία που διαβάσατε; Χρειάζεται δηλαδή να του πείτε:

- ◆ Ποιος είναι ο βασικός ήρωας και ποια άλλα πρόσωπα παίρνουν μέρος;
- ◆ Πού και πότε συμβαίνει η ιστορία;
- ◆ Πώς ξεκινάει η περιπέτεια;
- ◆ Τι γίνεται μετά;
- ◆ Ποιο είναι το αποτέλεσμα;
- ◆ Τι σκέφτονται ή αισθάνονται τα πρόσωπα για ό,τι συνέβη;

Απαντήστε με μια φράση κάθε ερώτηση και συνδέστε τις φράσεις μεταξύ τους σε ένα κείμενο (χρησιμοποιώντας συνδέσμους και άλλες λέξεις), για να διηγηθείτε περιληπτικά την ιστορία.

Δείγμα εργασίας 2: Ερωτήσεις που διαγράφουν τα βασικά σημεία δομής μιας πρόσκλησης. Τάξη Α', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 67

Κάθε πρόσκληση μας δίνει ορισμένες πληροφορίες.

Διαβάστε προσεκτικά τις προσκλήσεις.

- Ποιος μας προσκαλεί;
- Για ποιο λόγο μας προσκαλεί;
- Ποια μέρα και ώρα πρέπει να είμαστε εκεί που μας προσκαλούν;
- Ποιοι μας προσκαλούν;

Δείγμα εργασίας 3: Σαφείς αναφορές των βασικών σημείων δομής ενός περιγραφικού κειμένου (περιγραφή χώρου). Τάξη Β', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 49

Για να περιγράψεις ένα χώρο, μπορείς να πεις για το **σχήμα** του, το **μέγεθός** του, το **χρώμα** του και **τι υπάρχει μέσα** σ' αυτόν, ξεκινώντας από τη μία πλευρά του έως την άλλη. Μπορείς ακόμα να πεις **σε τι χρησιμεύει** ο χώρος αυτός.

Δείγμα εργασίας 4: Σαφείς αναφορές των βασικών σημείων δομής ενός επιχειρηματολογικού κειμένου. Τάξη Γ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 74

Συζήτησε με το διπλανό σου και γράψε τη γνώμη σου για τη ρύπανση του αέρα από τα καυσαέρια.

Νομίζω ότι

Η γνώμη μου είναι ότι Λέω τη γνώμη μου.....

Γιατί, επειδή διότι

Υποστηρίζω τη γνώμη μου με επιχειρήματα.....

Για το λόγο αυτό, άρα,
επομένως

Καταλήγω σε ένα συμπέρασμα.....

3.2β. Δραστηριότητες συνειδητοποίησης λειτουργικής γραμματικής

Εδώ εντάσσονται δραστηριότητες με τελικό στόχο την **ανάπτυξη του ενσυνείδητου ελέγχου και χειρισμού των γλωσσικών στοιχείων** για την επιτέλεση υφολογικής διαφοροποίησης, κειμενικής συνοχής και κειμενικής διαφοροποίησης. Πρόκειται για δραστηριότητες που αφορούν τη **λειτουργία** και την **επικοινωνιακή χρήση** εκείνων των μορφοσυντακτικών φαινομένων που χρησιμοποιούνται για τη σύνθεσή του υπό εξέταση κάθε φορά κειμενικού είδους, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 5 και 6.

Δείγμα εργασίας 5: Λειτουργία του επιθέτου σε περιγραφικό κείμενο. Τάξη Β', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 8

- Παρατήρησες ότι οι μπλε λέξεις στο κείμενο της Χαράς σε βοήθησαν να καταλάβεις πώς είναι η Χωχαρούπα; Τις λέξεις αυτές τις λέμε **επίθετα**.

Λουκάς: Που λες, είδα μια μηχανή με καλώδια, λαμπάκια και ένα κουμπί. Είχε κεραία, τρύπες, ακουστικό και αριθμούς.

Γαλήνη: Που λες, είδα μια μαύρη μηχανή με στριφογυριστά καλώδια, με κίτρινα λαμπάκια και ένα μεγάλο πορτοκαλί κουμπί. Στο πάνω μέρος είχε μια κόκκινη κεραία. Στη μέση είχε δυο σειρές με τρύπες, στο δεξιό μέρος είχε ένα πελώριο ακουστικό και στο κάτω μέρος είχε κάτι που μοιάζει με ρολόι με μεγάλους αριθμούς.

- Παρατήρησε την εικόνα και διάβασε τα δύο κείμενα

- Ποιο από τα δύο κείμενα μας δίνει να καταλάβουμε καλύτερα πώς είναι η μηχανή;
- Ποιες λέξεις βοηθούν να περιγράψουμε τη μηχανή;
- Βάλε αυτές τις λέξεις σε κύκλο.

Δείγμα εργασίας 6: Λειτουργία των χρόνων του ρήματος σε αφηγηματικό κείμενο. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 15

Ο συγγραφέας διηγείται μια ιστορία που έγινε στο παρελθόν. Φανταστείτε ότι διηγείται το παρακάτω μέρος της ιστορίας σαν να συμβαίνει τώρα. Ξαναγράψτε την ιστορία αλλάζοντας τους χρόνους. Σε ποιο χρόνο θα βάλετε τα ρήματα για να δείξετε ότι τα γεγονότα συμβαίνουν τη στιγμή που μιλάει;

Ποιος χρόνος είναι καλύτερος για να διηγηθούμε μια ιστορία με πιο ζωντανό τρόπο, σαν να συμβαίνει τώρα;

3.2γ. Μεταγλωσσική περιγραφή γραμματικών φαινομένων

Εδώ εντάσσονται περιπτώσεις κατά τις οποίες γίνεται, **εκτός δραστηριοτήτων, ρητή διδασκαλία με χρήση μεταγλώσσας της λειτουργίας των μορφοσυντακτικών φαινομένων** που χρησιμοποιούνται για τη σύνθεση του υπό εξέταση κάθε φορά κειμενικού είδους, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 7, 8 και 9.

Δείγμα εργασίας 7: Διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων που χρησιμοποιούνται για τη σύνθεση επιχειρηματολογικού κειμένου. Τάξη Δ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 2^ο, σελ. 59

Όταν συζητάτε και θέλετε να υποστηρίξετε την άποψή σας με επιχειρήματα:

- Βάζετε σε μια σειρά τις σκέψεις σας, δικαιολογώντας κάθε φορά τις απόψεις σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τους συνδέσμους «γιατί, αφού, επειδή».
- Για να συνδέσετε τις απόψεις σας χρησιμοποιείτε φράσεις και λέξεις όπως: **επιπλέον, εκτός από αυτά, άρα, διότι, δεν αποκλείεται να...**
- Ακούτε με προσοχή τα επιχειρήματα του συνομιλητή σας και προσπαθείτε να τον πείσετε για τη δική σας γνώμη. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις φράσεις: **νομίζω ότι, καλά όσα λες αλλά, άμα ... τότε, κ.ά.**

Δείγμα εργασίας 8: Διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων που χρησιμοποιούνται για τη σύνθεση περιγραφικού-καθοδηγητικού (οδηγίες) κειμένου. Τάξη Ε', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 26

Όταν δίνουμε οδηγίες, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε α) **ενεστώτα οριστικής**, σαν να περιγράφουμε σε κάποιον τι να κάνει, και τότε πολύ ευγενικά του ζητάμε να το κάνει, και β) **ενεστώτα ή αόριστο προστακτικής ή ενεστώτα ή αόριστο υποτακτικής**, οπότε με άμεσο τρόπο του λέμε τι να κάνει.

Δείγμα εργασίας 9: Διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων που χρησιμοποιούνται για τη σύνθεση επιχειρηματολογικού-περιγραφικού (διαφημιστικού) κειμένου. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 57

Για να τραβήξει την προσοχή μας μια διαφήμιση, να μας επηρεάσει και να μας πείσει χρησιμοποιεί:

- Κυρίως την **προστακτική έγκλιση** (μερικές φορές και την **υποτακτική**).
- Πολλά σημεία στίξης και ιδιαίτερα το **θαυμαστικό**, το **ερωτηματικό** και τα **αποσιωπητικά**.
- Πολλά **επίθετα** και μάλιστα με τρόπο συχνά υπερβολικό. Έτσι, τα σάντουιτς της διαφήμισης 3, για παράδειγμα, δεν είναι μόνο *καλά* αλλά *μοναδικά, ξεχωριστά και όχι απλώς φρέσκα αλλά ολόφρεσκα*. Ακόμα, το γάλα Α δεν είναι απλώς θρεπτικό αλλά θρεπτικότερο (πιο θρεπτικό) από άλλα γάλατα (συγκριτικός βαθμός). Πολύ συχνά μάλιστα είναι το θρεπτικότερο, το πιο θρεπτικό απ' όλα, είναι θρεπτικότερο (υπερθετικός βαθμός).

3.2δ. Διδασκαλία πολυτροπικής επικοινωνίας

Εδώ εντάσσονται περιπτώσεις δραστηριοτήτων που αφορούν πολυτροπικά κείμενα, κατά τις οποίες γίνεται **προσπάθεια διδασκαλίας και των άλλων τρόπων** (π.χ. της εικόνας), **εκτός του γλωσσικού**, κατά την επεξεργασία, καθώς αυτό θεωρείται ως βασικό στοιχείο πρακτικής εντασσόμενης στους πολυγραμματισμούς, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 10 και 11.

Δείγμα εργασίας 10: Με αφορμή μια αφίσα που απεικονίζεται μέσω σάρωσης, δίνεται η παρακάτω δραστηριότητα διδασκαλίας των τρόπων της (γλωσσικός και εικονιστικός, εδώ παίζει ρόλο και η τυπογραφία). Τάξη Β΄, Βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 18

Παρατήρησε την αφίσα, διάβασε τι γράφει και πες.

- Ποιο γεγονός αναγγέλλει;
- Ποιος διοργανώνει αυτό το γεγονός;
- Πότε θα πραγματοποιηθεί;
- Πού;
- Έχουν όλα τα γράμματα της αφίσας το ίδιο μέγεθος;
- Ποια είναι πιο μεγάλα; Γιατί;

Η αφίσα θέλει να τραβήξει την προσοχή μας.

- Αναγγέλλει ένα γεγονός, ένα θέαμα, μια εκδήλωση.
- Δίνει πληροφορίες (ποιος, τι, πού, πότε).
- Χρησιμοποιεί άλλοτε πεζά και άλλοτε κεφαλαία γράμματα, καθώς και διαφορετικά χρώματα. Μερικές φορές έχει φωτογραφίες ή σχέδια.

Δείγμα εργασίας 11: Με αφορμή ένα χάρτη που απεικονίζεται μέσω σάρωσης, δίνεται η παρακάτω δραστηριότητα διδασκαλίας των τρόπων του (γλωσσικός και εικονιστικός, εδώ παίζουν ρόλο και τα σύμβολα). Τάξη Ε΄, Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 33

Βρισκόμαστε στο κέντρο της Αθήνας. Ο χάρτης μας δείχνει τις οδούς και τις λεωφόρους, τις συγκοινωνιακές γραμμές (μετρό και λεωφορεία).

Συμβουλευτείτε το υπόμνημα και βρείτε:

- Ποιες γραμμές του μετρό φαίνονται στο χάρτη και ποιοι σταθμοί;
- Σε ποιο δρόμο βρίσκεται η αφετηρία της γραμμής 106;
- Ποιες οδοί έχουν ονόματα αρχαίων Ελλήνων ή αρχαίων θεών;

3.3. Πρακτικές που αφορούν την Κριτική Πλαισίωση

Εδώ εντάσσονται πρακτικές μέσω των οποίων επιχειρείται κριτική θεώρηση-ερμηνεία ενός κειμένου -κυρίως ως κειμενικού είδους- με βάση την ένταξή του στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο παράγεται και λειτουργεί.

Τέτοιες θεωρούνται οι δραστηριότητες στις οποίες γίνεται προσπάθεια να ασκηθούν οι μαθητές/τριες **όχι μόνο στην αποκωδικοποίηση των κειμενικών χαρακτηριστικών** αλλά και στη **συνειδητοποίηση της κοινωνικοπολιτισμικής τους απήχησης**, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 12 και 13

Δείγμα εργασίας 12: Με αφορμή διαφημίσεις που απεικονίζονται μέσω σάρωσης, δίνονται οι παρακάτω δραστηριότητες, που στοχεύουν στην ανάδειξη της κοινωνικοπολιτισμικής λειτουργίας του διαφημιστικού κειμένου.

Τάξη Ε΄, Βιβλίο μαθητή, τεύχος 3^ο, σελ. 46

Από τι αποτελείται μια τηλεοπτική διαφήμιση;

- Το όνομα του προϊόντος.
- Μια λιγόλογη φράση -ένα «σλόγκαν», σύνθημα- που προβάλλει το σημαντικότερο προσόν του προϊόντος. Αυτή η φράση πρέπει να είναι έξυπνη, χιουμοριστική, εντυπωσιακή, πρωτότυπη.
- Ένα σύντομο σκετς παιγμένο από ηθοποιούς που να μας κάνει να συνδυάσουμε με ευχάριστα ή αστεία ή πολύ όμορφα πράγματα το προϊόν. Όλοι όσοι παίζουν σε αυτά είναι συνήθως «κόμορφοι», «πλούσιοι» και «ευτυχισμένοι».

Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 56

- Συζητήστε με τους συμμαθητές σας ποια από τις τέσσερις διαφημίσεις σας άρεσε περισσότερο και γιατί. Ακόμα, ποια νομίζετε ότι μας πληροφορεί καλύτερα για τη χρησιμότητα του προϊόντος που διαφημίζει;
- Σημειώστε μερικά από τα **πλεονεκτήματα** του κάθε προϊόντος, όπως τα παρουσιάζει καθεμία από τις τέσσερις διαφημίσεις. Υπάρχουν άραγε **μειονεκτήματα**; Γιατί δε μαθαίνουμε τίποτα γι' αυτά;

Δείγμα εργασίας 13: Με αφορμή επιχειρηματολογικό κείμενο, δίνεται η παρακάτω δραστηριότητα, που στοχεύει στην ανάδειξη της κοινωνικοπολιτισμικής λειτουργίας της επιχειρηματολογίας. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 83

- Οι λευκοί πρότειναν στους Ινδιάνους να αγοράσουν τη γη τους. Ο αρχηγός των Ινδιάνων από την αρχή κιόλας του κειμένου τονίζει:

Η ιδέα (ν' αγοράσετε ή να πουλήσετε τον ουρανό ή τη ζεστασιά της γης) μάς φαίνεται παράξενη.

- Αυτή είναι η **θέση** του, η **άποψη** του.

- Σκοπός του είναι **να πείσει λογικά**. Για το σκοπό αυτό, την άποψή του την αιτιολογεί λέγοντας: **Επειδή ακριβώς δεν μας ανήκουν η δροσιά του αέρα και η διαύγεια του νερού...**

- Στη συνέχεια, σε όλο το κείμενο, δίνει και άλλους λόγους για τους οποίους, κατά τη γνώμη του, η γη και ο ουρανός δεν μπορούν να πουληθούν. Βρείτε άλλους δύο λόγους με τους οποίους **προσπαθεί να πείσει λογικά** και χρησιμοποιήστε σε μια φράση τον καθένα, όπως στο παράδειγμα:

Η γη δεν ανήκει στον άνθρωπο, ο άνθρωπος ανήκει στη γη ⇒

Δεν μπορούμε να αγοράσουμε ή να πουλήσουμε τη γη, επειδή η γη δεν ανήκει στον άνθρωπο, ο άνθρωπος ανήκει στη γη.

- Ο Ινδιάνος για να πείσει το «λευκό αρχηγό» **χρησιμοποιεί φράσεις που δείχνουν τα συναισθήματα** των Ινδιάνων απέναντι στη φύση και μπορούν να συγκινήσουν. Για παράδειγμα, προσπαθεί να προκαλέσει το φόβο για τη συμπεριφορά του λευκού απέναντι στη φύση, λέγοντας:

Η απληστία του λευκού θα καταβροχθίσει τη γη και δε θ' αφήσει πίσω της παρά μια έρημο.

- Βρείτε παρόμοιες φράσεις του Ινδιάνου και πείτε ποιο συναίσθημα σας προκαλούν (συγκίνηση, φόβο, χαρά, λύπη).

3.4 Πρακτικές που αφορούν τη Μετασχηματισμένη Πρακτική

Εδώ εντάσσονται πρακτικές μέσω των οποίων ενθαρρύνεται κατά την **παραγωγή λόγου**, προφορικού και γραπτού, η **μεταφορά, προσαρμογή και ένταξη** του παραγόμενου κειμένου σε ανάλογο ή διαφορετικό -από εκείνο του αρχικού προς επεξεργασία κειμένου που προηγήθηκε- **επικοινωνιακό, άρα και κοινωνικοπολιτισμικό, πλαίσιο**.

Με βάση τη διδακτική προσέγγιση του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, θεωρήθηκε ότι, προκειμένου να πραγματώνονται τα παραπάνω, είναι απαραίτητο:

- να υπάρχει πρόβλεψη **επικοινωνιακών και αλληλεπιδραστικών δραστηριοτήτων** για την παραγωγή λόγου
- να διατίθεται **χρόνος και υποστήριξη για την επεξεργασία του γραπτού λόγου** των μαθητών/τριών.

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν, σε κάθε δραστηριότητα παραγωγής λόγου (προφορικού ή γραπτού) θεωρείται ότι θα πρέπει:

- να τίθεται προς **επίλυση** κάποιο διαφορετικό –σε σχέση με το αρχικό κείμενο- **επικοινωνιακό πρόβλημα**
- να ορίζεται παράλληλα **το επικοινωνιακό πλαίσιο** (κυρίως ο σκοπός σε σχέση με το κοινωνικό και το πολιτισμικό περικείμενο και ο αποδέκτης/παραλήπτης) του ζητούμενου κειμένου, στοιχεία που καθοδηγούν για τη δομή του, την οργάνωση και τα ανάλογα γλωσσικά μέσα
- να προβλέπεται **διαδικασία τριών σταδίων για την παραγωγή γραπτού λόγου** και να παρέχεται η ανάλογη απαραίτητη στήριξη/καθοδήγηση.
- να ενθαρρύνονται επικοινωνιακές δραστηριότητες σύνδεσης με τον κοινωνικό χώρο.

3.4α. Επικοινωνιακές δραστηριότητες παραγωγής λόγου

Εδώ εντάσσονται δραστηριότητες παραγωγής **γραπτού** (π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 14 και 15) **και προφορικού λόγου**⁴ (π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 16 και 17), που **θέτουν κάποιο επικοινωνιακό πρόβλημα προς επίλυση, ορίζοντας παράλληλα το επικοινωνιακό πλαίσιο** του ζητούμενου κειμένου (κυρίως σκοπός και αποδέκτης, όπως αναφέρθηκε).

Δείγμα εργασίας 14: Επικοινωνιακή δραστηριότητα παραγωγής γραπτού λόγου. Τάξη Δ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 2^ο, σελ. 55

Η ιστοσελίδα του σχολείου σας έχει ένα αφιέρωμα στην τεχνολογία. Κάθε τάξη θα ασχοληθεί με ένα ξεχωριστό θέμα. Η τάξη σας διάλεξε να ασχοληθεί με το θέμα «Οι μηχανές στη ζωή μας».

Κάθε ένας από εσάς πρέπει να περιγράψει το μηχανήμα που του έχει κάνει ιδιαίτερη εντύπωση με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες. Όλα τα κείμενα θα δημοσιευτούν στην ιστοσελίδα.

Οι παρακάτω ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν να οργανώσετε καλύτερα το γραπτό σας.

.....
Μην ξεχνάτε ότι όλα τα κείμενα θα δημοσιευτούν στην ιστοσελίδα. Γι' αυτό πρέπει να είστε ιδιαίτερα προσεχτικοί με το περιεχόμενο και την εμφάνιση του γραπτού σας.

Δείγμα εργασίας 15: Επικοινωνιακή δραστηριότητα παραγωγής γραπτού λόγου. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 27

-Είστε υπάλληλος στην εφημερίδα «Οι Μικρές Αγγελίες». Η δουλειά σας είναι να επεξεργάζεστε τις αγγελίες που σας στέλνουν ώστε να μπορούν να δημοσιευτούν. Πρέπει να είναι σύντομες, αλλά να δίνουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες. Μια κυρία σας έφερε την παρακάτω αγγελία:

«Λέγομαι Κατερίνα Χατζηποστόλου και θα ήθελα να νοικιάσω ένα διαμέρισμα που έχω στο Χολαργό. Είναι ένα διαμέρισμα που βρίσκεται στον τρίτο όροφο μιας εξαώροφης πολυκατοικίας στην οδό Θράκης και στον αριθμό 56. Η πολυκατοικία βρίσκεται απέναντι από τη στάση των λεωφορείων που έχουν προορισμό το κέντρο της Αθήνας. Το διαμέρισμα έχει 2 υπνοδωμάτια, ένα σαλόνι, δυο τουαλέτες και μεγάλη βεράντα, μπρος πίσω. Έχει ήλιο όλη την ημέρα, γι' αυτό έχω βάλει ηλιακό θερμοσίφωνα και τέντες. Η πολυκατοικία είναι 15 ετών και έχουμε κεντρική θέρμανση. Το ενοίκιο είναι 650 ευρώ το μήνα. Αν ενδιαφέρεστε, μπορείτε να τηλεφωνήσετε στο νούμερο: 000-5555555».

α. Μπορείτε να τη δημοσιεύσετε έτσι; Δε συμφέρει την εφημερίδα σας, γιατί η αγγελία είναι

⁴ Πρέπει να σημειωθεί ότι παραγωγή λόγου θεωρείται ότι γίνεται όταν οι μαθητές οδηγούνται στην παραγωγή κάποιου συγκεκριμένου κειμενικού είδους και όχι όταν απαντούν απλώς σε ερωτήσεις.

μεγάλη και καταλαμβάνει πολύ χώρο. Γράψτε από την αρχή εσείς την αγγελία. Δεν πρέπει όμως να ξεπεράσετε τις 35-40 λέξεις.

β. Η κυρία όμως διαμαρτύρεται για την τιμή της αγγελίας και την ξαναγράφετε με ακόμα πιο σύντομο τρόπο (15-20 λέξεις).

Μην ξεχάσετε:

- ◆ να υπογραμμίσετε τις σημαντικές πληροφορίες.
- ◆ να φτιάξετε ελλειπτικές προτάσεις.
- ◆ να χρησιμοποιήσετε αριθμητικά.
- ◆ να χρησιμοποιήσετε συντομογραφίες.

Δείγμα εργασίας 16: Επικοινωνιακή δραστηριότητα παραγωγής προφορικού λόγου. Τάξη Δ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 21

Συζητήστε στην τάξη ποιες σκέψεις κάνατε και τι νιώσατε εσείς όταν διαβάσατε την περιπέτεια του μικρού Ντεαμόντε. Τι θα κάνατε αν βρισκόσαστε στη θέση του; Σας έτυχε ποτέ να αντιμετωπίσετε μόνοι σας μια δύσκολη κατάσταση; Αν ναι, διηγηθείτε την ιστορία σας στους συμμαθητές σας.

Δείγμα εργασίας 17: Με αφορμή φωτογραφίες που απεικονίζονται μέσω σάρωσης, δίνονται οι παρακάτω επικοινωνιακές δραστηριότητες παραγωγής προφορικού λόγου. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 27 και τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 3^ο, σελ. 66

- Παρατηρήστε τις φωτογραφίες και μιλήστε στην τάξη για το πώς ήταν τα κτίσματα που βλέπετε άλλοτε και τώρα.

- Ένας φίλος σας με προβλήματα όρασης σας ζητάει να του περιγράψετε μια από τις παρακάτω φωτογραφίες που τραβήχτηκαν στην αίθουσα του Μουσείου Αφής που είναι αφιερωμένη στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Διαλέγετε μία και του λέτε τι και ποιους βλέπετε, τι κάνουν ακριβώς οι άνθρωποι της φωτογραφίας, τι νομίζετε ότι αισθάνονται και σκέφτονται, τι αισθάνεστε και τι σκέφτεστε εσείς.

Επίσης κατεξοχήν επικοινωνιακές δραστηριότητες παραγωγής λόγου (που να θέτουν δηλαδή κάποιο επικοινωνιακό πρόβλημα προς επίλυση, ορίζοντας παράλληλα το επικοινωνιακό πλαίσιο του ζητούμενου κειμένου) θεωρούνται οι **διαθεματικές δραστηριότητες**, καθώς, περισσότερο από οποιοσδήποτε άλλες, **απαιτούν αυθεντική χρήση της γλώσσας και σύνδεση με την κοινωνία**, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 18 και 19.

Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι είναι αυτές που κυρίως απαιτούν **επικοινωνιακές και αλληλεπιδραστικές** (μεταξύ των μαθητών αλλά και μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού) **δραστηριότητες** για την παραγωγή λόγου. Τέτοιες διαδικασίες πάντως απαιτούνται γενικότερα κατά τη διάρκεια του μαθήματος, καθώς, σύμφωνα με την παιδαγωγική του γραμματισμού, η σχολική τάξη δε συνιστά απλώς ένα άθροισμα ατόμων αλλά μια κοινότητα, που τα μέλη της διαμορφώνουν συγκεκριμένους τρόπους χρήσης της γλώσσας και αναπτύσσουν στρατηγικές συμμετοχής μέσω αλληλεπίδρασης.

Δείγμα εργασίας 18: Επικοινωνιακή διαθεματική δραστηριότητα. Τάξη Δ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 2^ο, σελ. 15

«Ο κύριος Μαρσέλ όμως είπε πως τα παλιά χρόνια ξέρανε και φτιάχνανε τα θέατρα έτσι που ν' ακούνε όλου». Θα θέλατε να γνωρίσετε ένα αρχαίο θέατρο; Το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου είναι ένα από τα σπουδαιότερα αρχαία θέατρα.

Χωριστείτε σε τρεις ομάδες και προετοιμάστε μια επίσκεψη με την τάξη σας στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου:

1^η ομάδα Συγκεντρώστε πληροφορίες από την εγκυκλοπαίδεια καθώς και από την ιστοσελίδα www.argolidanews.gr/argolida/argolida_1.htm. και γράψτε λίγα λόγια για το θέατρο στην αρχαία και νεότερη ελληνική ιστορία, για τις παραστάσεις που γίνονταν και γίνονται εκεί ακόμα.

2^η ομάδα Σχεδιάστε στο χάρτη της Ελλάδας τη διαδρομή που πρέπει να ακολουθήσετε για να πάτε από την περιοχή σας στο Νομό Αργολίδας. Ρωτήστε για τα ωράρια επίσκεψης (θερινά-χειμερινά) του θεάτρου καθώς και για τις τιμές των εισιτηρίων.

3^η ομάδα Συγκεντρώστε πληροφορίες από ταξιδιωτικούς οδηγούς και προτείνετε κι άλλα αξιοθέατα της Αργολίδας.

Δείγμα εργασίας 19: Επικοινωνιακή διαθεματική δραστηριότητα. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 87

Στη Μικρά Ασία ζούσαν για πολλούς αιώνες Έλληνες που ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο. Είχαν επίσης σημειώσει μεγάλη πρόοδο σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής. Με το Μικρασιατικό Πόλεμο και την Καταστροφή του 1922 έγιναν ειδικές συνθήκες ανταλλαγής πληθυσμών, με αποτέλεσμα τον ξεριζωμό των Ελλήνων από τον τόπο τους.

- Διοργανώστε μια εκδήλωση αφιερωμένη στο μεγάλο αυτό γεγονός της ιστορίας μας. Βρείτε πληροφορίες για τη Μικρασιατική Καταστροφή από εγκυκλοπαίδειες, ιστορικά βιβλία και άλλες ιστορικές πηγές. Κρατήστε σημειώσεις από τις πληροφορίες που θα βρείτε και φτιάξτε ένα κείμενο που θα εκφωνήσετε στην εκδήλωσή σας. Συγκεντρώστε επίσης φωτογραφικό υλικό που θα εκθέσετε στην εκδήλωσή σας. Δώστε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι οι Έλληνες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις περιουσίες τους και να ξεκινήσουν μια νέα ζωή σε κάποιο καινούριο γι' αυτούς τόπο.

- Όπως γνωρίζετε και από το βιβλίο της Ιστορίας, οι Έλληνες Μικρασιάτες εγκαταλείποντας τον τόπο τους, εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες. Πάρτε συνέντευξη από όσους έχουν καταγωγή από τη Μικρά Ασία (από γονείς ή παππούδες). Ρωτήστε τους ποιος ήταν ο τόπος προέλευσής τους και τι γνωρίζουν από τους συγγενείς τους για τις συνθήκες διαβίωσης εκεί, πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Ζητήστε τους να σας περιγράψουν το χρονικό της καταστροφής και της εγκατάλειψης της πατρίδας τους. Επίσης, ζητήστε τους φωτογραφίες που πιθανό να έχουν από εκείνη την εποχή. Τέλος, διαβάστε αυτές τις μαρτυρίες στην εκδήλωση που θα διοργανώσετε γι' αυτό το γεγονός.

3.4β. Δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου στις οποίες υπάρχει καθοδήγηση για τα τρία στάδια συγγραφής

Εδώ εντάσσονται οι δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου μέσω των οποίων διαγράφονται **τα τρία στάδια συγγραφής**: το στάδιο του σχεδιασμού, το στάδιο της παραγωγής μιας πρώτης εκδοχής του κειμένου και το στάδιο της επεξεργασίας της πρώτης εκδοχής με στόχο τη βελτίωσή του και τη δημιουργία του τελικού κειμένου.

Ως καθοδήγηση για το πρώτο και το δεύτερο στάδιο (του σχεδιασμού και της παραγωγής μιας πρώτης εκδοχής του κειμένου) θεωρούνται:

- δραστηριότητες στον οποίων την εκφώνηση αναφέρονται τα **βασικά κειμενικά χαρακτηριστικά** (τα στοιχεία δομής και τα κατάλληλα γλωσσικά μέσα για την παραγωγή του συγκεκριμένου κάθε φορά κειμενικού είδους), π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 20, 21, 22, 23 και 25.

Δείγμα εργασίας 20: Αναφορά βασικών κειμενικών χαρακτηριστικών επιχειρηματολογικού κειμένου κατά την εκφώνηση, ως καθοδήγηση για το 1^ο και 2^ο στάδιο. Τάξη Γ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 2^ο, σελ. 11

Ο δάσκαλος αποφάσισε να συγκεντρώσει τις γνώμες των παιδιών της τάξης σου για τον ελεύθερο χρόνο τους. Εσύ, λοιπόν, θέλεις να τον πείσεις να δίνει λιγότερες εργασίες για το σπίτι, ώστε να έχεις περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Γράψε τη γνώμη σου αυτή και δικαιολόγησέ τη.

Πρώτη προσπάθεια:

Η γνώμη μου (πιστεύω ότι, νομίζω ότι, έχω τη γνώμη ότι)

Υπερασπίζομαι τη γνώμη μου με επιχειρήματα (γιατί, διότι, επειδή)

Συμπέρασμα (άρα, επομένως).....

Δείγμα εργασίας 21: Αναφορά βασικών κειμενικών χαρακτηριστικών περιγραφικού κειμένου κατά την εκφώνηση, ως καθοδήγηση για το 1^ο και 2^ο στάδιο. Τάξη Δ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 1^ο, σελ. 16

- Μοιάζει το σχολείο σας με το σχολείο της Αστραδενής στη Σύμη;
 - Σημειώστε στα τουβλάκια όσες πληροφορίες υπάρχουν στο κείμενο και περιγράφουν το σχολείο της Αστραδενής.
 - Πού βρίσκεται;
 - Πώς είναι εξωτερικά; Είναι παλιό ή καινούριο; Ποιο είναι το πιο εντυπωσιακό στοιχείο της εμφάνισής του;
 - Με τι υλικά είναι κατασκευασμένο;
 - Πώς είναι ο εξωτερικός χώρος του σχολείου;
- Περιγράψτε τώρα το δικό σας σχολείο, στο τετράδιό σας, με τη βοήθεια του παρακάτω πίνακα:
 - Ποιο είναι το όνομά του; Πού βρίσκεται; Πότε χτίστηκε; Ποια είναι η ιστορία του;
 - Πώς είναι απ' έξω και πώς είναι από μέσα; (από τι υλικά είναι κατασκευασμένο, είναι παλιό ή καινούριο, ποιο είναι το πιο εντυπωσιακό στοιχείο της εξωτερικής του εμφάνισης, πόσοι και ποιοι είναι οι εσωτερικοί του χώροι;)
 - Πώς νιώθετε όταν βρίσκεστε στο σχολείο σας και ποιες αναμνήσεις σας συνδέουν με αυτό;
- Για να κάνετε την περιγραφή σας πιο ζωντανή χρησιμοποιήστε ρήματα σε χρόνο ενεστώτα και όσο περισσότερα επίθετα μπορείτε!

Δείγμα εργασίας 22: Αναφορά βασικών κειμενικών χαρακτηριστικών αφηγηματικού κειμένου κατά την εκφώνηση, ως καθοδήγηση για το 1^ο και 2^ο στάδιο. Τάξη Δ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 2^ο, σελ. 32

Σκεφτείτε τι θα κάνατε εσείς στη θέση του Αργύρη. Σας έτυχε να πάτε κάποτε αδιάβαστοι ή «λίγο αδιάβαστοι» στο σχολείο; Τι κάνατε; Γράψτε τη δική σας ιστορία στο τετράδιό σας με ζωντανό και εύθυμο τρόπο όπως στο κείμενο που διαβάσατε.

- Πότε και πού συνέβησαν αυτά που διηγούμαι;
- Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής;
- Ποια άλλα πρόσωπα συμμετέχουν;
- Τι ακριβώς έγινε;
- Πώς έγινε;
- Γιατί έγινε;
- Ποια ήταν τα αποτελέσματα;
- Σκέψεις και συναισθήματα.

Σε μια διήγηση χρησιμοποιούμε ρήματα συνήθως σε παρατατικό και αόριστο. Για να κάνουμε όμως τη διήγησή μας πιο ζωντανή μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ρήματα και σε χρόνο **ενεστώτα**.

Δείγμα εργασίας 23: Αναφορά βασικών κειμενικών χαρακτηριστικών επιχειρηματολογικού κειμένου κατά την εκφώνηση, ως καθοδήγηση για το 1^ο και 2^ο στάδιο. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 84-85

Κοντά στην περιοχή σας έχει δημιουργηθεί ένας καταυλισμός όπου φιλοξενούνται πρόσφυγες διωγμένοι από διάφορες χώρες. Όμως, κάποιοι θέλουν να τους διώξουν.

Η τάξη σας, λοιπόν, αποφασίζει να ζητήσει από το δήμαρχο να συνεχίσουν οι πρόσφυγες να φιλοξενούνται στον καταυλισμό και να τους βοηθήσει να βελτιώσουν ακόμα περισσότερο τις συνθήκες ζωής τους.

Ετοιμάστε την επιστολή που ακολουθεί, με σκοπό να πείσετε λογικά αλλά και να συγκινήσετε τον δήμαρχο.

Μην ξεχάσετε:

Στην επιστολή χρειάζεται να πείτε τις απόψεις σας και να τις αιτιολογήσετε:

- πώς ζουν τώρα οι πρόσφυγες στον καταυλισμό
- γιατί δεν πρέπει να τους διώξουν
- γιατί είναι σωστό να τους βοηθήσουμε να φτιάξουν τη ζωή τους

Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε:

- αιτιολογικές προτάσεις
- σκέψεις και φράσεις που θα συγκινήσουν το δήμαρχο
- ρήματα και φράσεις που φανερώνουν την άποψή σας
λέξεις όπως *βέβαια, φυσικά, λοιπόν, τελικά*

Ως καθοδήγηση για το τρίτο στάδιο (επεξεργασία της πρώτης εκδοχής του κειμένου με σκοπό τη βελτίωσή του και την παραγωγή της τελικής εκδοχής) θεωρούνται:

- **πίνακες αυτοδιόρθωσης** που περιλαμβάνουν οδηγίες για τη βελτίωση του κειμένου και την παραγωγή της τελικής του μορφής, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 24, 25 και 26.
- **επαναληπτικοί πίνακες** με τα βασικά κειμενικά χαρακτηριστικά (τα στοιχεία δομής και τα κατάλληλα γλωσσικά μέσα) για την παραγωγή των ειδών που διδάχτηκαν στη συγκεκριμένη ενότητα, με σκοπό τη βελτίωση του κειμένου και την παραγωγή της τελικής του μορφής, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 25 και 27.

Δείγμα εργασίας 24: Πίνακας αυτοδιόρθωσης με οδηγίες για τη βελτίωση του κειμένου που έχει παραχθεί και την παραγωγή της τελικής του μορφής. Τάξη Γ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 1^ο, σελ. 61

Διάβασε το γραπτό σου στο διπλανό σου και συζήτησε τα σημεία που χρειάζονται βελτίωση. Η παρακάτω λίστα θα σε βοηθήσει.

Βελτιώνω το γραπτό μου

- Βάζω ένα τίτλο που να ταιριάζει στην ιστορία.
- Γράφω αυτά που ζητάει το θέμα
- Φροντίζω αυτά που γράφω να είναι κατανοητά
- Δίνω όλες τις πληροφορίες που χρειάζονται.
- Βάζω σωστά τις τελείες και τους τόνους.
- Προσέχω την ορθογραφία και την εμφάνιση του γραπτού μου.
- Χρησιμοποιώ παραγράφους.

Σε ποιο από τα παραπάνω σημεία πιστεύεις ότι πρέπει να βελτιωθείς;

Δείγμα εργασίας 25: Αναφορά βασικών κειμενικών χαρακτηριστικών, ως καθοδήγηση για το 1^ο και 2^ο στάδιο, ενώ συγχρόνως δίνονται οδηγίες για τη βελτίωση του ζητούμενου κειμένου (περιγραφή γεγονότος) και την παραγωγή της τελικής του μορφής (3^ο στάδιο). Τάξη Δ', Τετράδιο εργασιών, τεύχος 1^ο, σελ. 12

1. Σχεδιάζω πώς θα γράψω το άρθρο

Διαλέξτε ένα θέμα:

Γράψτε για ένα θέμα που είναι σημαντικό, ενδιαφέρον ή ασυνήθιστο, έτσι ώστε κάποιος να θέλει να το διαβάσει.

π.χ. Ένας σχολικός αγώνας.

Μια επίσκεψη με το σχολείο στο μουσείο με απρόβλεπτη εξέλιξη.

Η επίσκεψη ενός σημαντικού προσώπου στο σχολείο.

Αν χρειαστείτε περισσότερες πληροφορίες, αναζητήστε τις σε διάφορες πηγές (έντυπα, συνεντεύξεις, διαδίκτυο, κ.ά.).

2. Γράφω το άρθρο

Γράψτε την αρχή του άρθρου:

Ξεκινήστε με την πιο σημαντική ή ενδιαφέρουσα πληροφορία.

Γράψτε το κύριο μέρος του άρθρου σας:

Γράψτε περισσότερα για την αρχική πληροφορία απαντώντας στις ερωτήσεις: πού, πώς, ποιος, πότε, τι.

Γράψτε το τέλος του άρθρου:

Προσπαθήστε να κάνετε τους αναγνώστες σας να σκεφτούν ή να προβληματιστούν για κάτι.

Για να τραβήξετε την προσοχή του αναγνώστη, συνοδέψτε το άρθρο σας με μια φωτογραφία που να ταιριάζει με το περιεχόμενό του. Γράψτε μια λεζάντα που να περιγράφει τη φωτογραφία.

3. Βελτιώνω το άρθρο και το ξαναγράφω στο τετράδιό μου

Ξανακοιτάζετε όσα έχετε γράψει:

Σιγουρευτείτε ότι έχετε συμπεριλάβει στο άρθρο σας όλες τις σημαντικές πληροφορίες.

Ελέγξτε για απροσεξίες και λάθη:

Σιγουρευτείτε ότι;

α) αν στο άρθρο σας υπάρχουν **κύρια** ονόματα, τα έχετε γράψει σωστά,

β) αν χρησιμοποιήσατε τα λόγια κάποιου προσώπου, τα βάλατε σε εισαγωγικά,

Διορθώστε τυχόν ορθογραφικά λάθη και, αν χρειαστεί, ζητήστε βοήθεια από το δάσκαλο σας.

4. Δίνω έναν τίτλο στο άρθρο

Βρείτε έναν τίτλο για το άρθρο σας, σύντομο και ελκυστικό

Δείγμα εργασίας 26: Πίνακας αυτοδιόρθωσης με οδηγίες για τη βελτίωση του ζητούμενου κειμένου και την παραγωγή της τελικής του μορφής. Τάξεις Ε' και ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, στο τέλος της 1^{ης} ενότητας κάθε τεύχους

Διορθώνω το γραπτό μου

Κάθε φορά που γράφω ένα κείμενο το ξαναδιαβάζω. Προσέχω όλα τα παρακάτω και διορθώνω όσα χρειάζονται. (Μπορεί να χρειαστεί να ξαναγράψω κάποια μέρη του κειμένου μου)

1. Ποιος ήταν ο σκοπός μου; Τον πέτυχα; (Συμβουλευτείτε τα σημεία που προτείνονται για ανάπτυξη στην εκφώνηση της εργασίας παραγωγής γραπτού λόγου κάθε φορά και τους επαναληπτικούς πίνακες στο τέλος της κάθε ενότητας)
2. Οργάνωσα το γραπτό μου σε παραγράφους;
3. Πώς είναι η ορθογραφία; Χρησιμοποίησα το λεξικό μου;
4. Χρησιμοποίησα σωστά τις τελείες και τα κόμματα;
5. Είναι αρκετά πλούσιο το λεξιλόγιο που χρησιμοποίησα ή έχω επαναλάβει συχνά τις ίδιες λέξεις;
6. Τι μου άρεσε περισσότερο απ' όσα έγραψα;
7. Τι θα μπορούσα να έχω γράψει καλύτερα; Πώς μπορώ να το γράψω τώρα;
8. Τι θα μπορούσα να γράψω ακόμα; Τι θα μπορούσα να αφαιρέσω;
9. Θα καταλάβουν το κείμενο οι συμμαθητές μου;
10. Ποια σημεία θα τους αρέσουν περισσότερο και ποια λιγότερο;
11. Πώς είναι η εμφάνιση του γραπτού μου; Είναι καθαρό και καλογραμμένο; Μπορεί να το διαβάσει κανείς εύκολα;

Δείγμα εργασίας 27: Επαναληπτικός πίνακας με τα βασικά κειμενικά χαρακτηριστικά για την παραγωγή περιγραφικού κειμένου, με σκοπό τη βελτίωση του κειμένου που έχει παραχθεί και την παραγωγή της τελικής του μορφής. Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 1^ο, σελ. 37

Επαναληπτικοί πίνακες της ενότητας για να διορθώσω το γραπτό μου

(κοίταξε πρώτα στη σελίδα 22 τον πίνακα: Διορθώνω το γραπτό μου)

Σημειώνω στη δεξιά στήλη του πίνακα ένα + για όσα νομίζω ότι έχω γράψει και ένα -- για όσα δεν έχω γράψει. Στη συνέχεια συμπληρώνω όλα όσα λείπουν για να είναι το γραπτό μου πλήρες

1. Πώς περιγράφουμε ένα κτίσμα

Γράφουμε:

- ◆ Πού βρίσκεται
- ◆ Πότε χτίστηκε, ποια είναι η ιστορία του
- ◆ Πώς είναι το κτίσμα, καθώς η περιγραφή μας προχωράει από τα έξω προς τα μέσα (ποια γενικά εντύπωση δημιουργεί, ποια είναι τα γενικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του, από τι υλικά είναι φτιαγμένο, πόσους και ποιους χώρους έχει, ποια είναι και πώς είναι τα αντικείμενα που συναντάει κανείς μέσα στο κτίσμα)
- ◆ Ζουν ή έζησαν κάποια πρόσωπα σε αυτό; Γνωρίζουμε κάτι για τη ζωή τους;
- ◆ Ποια συναισθήματα ή σκέψεις μάς προκαλεί το κτίσμα

Χρησιμοποιούμε:

- ◆ Ενεστώτα (συνήθως) ρημάτων
- ◆ Επίθετα και επιθετικούς προσδιορισμούς
- ◆ Τοπικούς προσδιορισμούς

3.4γ: Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων

Εδώ παρουσιάζονται δραστηριότητες παραγωγής κειμένων, κατά τις οποίες ζητείται **τα προς παραγωγή** από τους μαθητές/τριες κείμενα να είναι **πολυτροπικά** (π.χ. οδηγίες για εικονογράφηση κειμένων, δημιουργία εικονογραφημένων ιστοριών, αφισών, καρτών, διαφημίσεων, δραματοποιήσεις, ηχογραφήσεις, βιντεοσκοπήσεις κτλ.), καθώς αυτό θεωρείται ως βασικό στοιχείο πρακτικής εντασσόμενης στους πολυγραμματισμούς, π.χ. βλ. δείγματα εργασίας 28, 29 και 30.

Δείγμα εργασίας 28: Δραστηριότητα παραγωγής πολυτροπικού κειμένου-δραματοποίησης (λόγος, ήχος, κίνηση κ.ά.). Τάξη Δ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 12

Πώς σας φαίνεται η ιδέα να γίνετε η παρέα των παιδιών, που πηγαίνει να εξερευνήσει τη σπηλιά;

Μοιράστε ρόλους, θυμηθείτε τα λόγια των παιδιών, βάλτε και δικά σας, τραβήξτε τις κουρτίνες για να δημιουργηθεί σκοτάδι στην τάξη και παίξτε τη σκηνή στην οποία τα παιδιά βρίσκονται στην είσοδο της σπηλιάς.

Είναι πολύ σημαντικό να δείχνετε συνεχώς το τι αισθάνεστε, κάνοντας με το σώμα σας τις ανάλογες κινήσεις και με το πρόσωπό σας τις ανάλογες γκριμάτσες.

Δείγμα εργασίας 29: Δραστηριότητα παραγωγής πολυτροπικού κειμένου-εικονογραφημένης ιστορίας (λόγος, εικόνα, σύμβολα). Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 3^ο, σελ. 21

Φανταστείτε τη συνέχεια του ταξιδιού του Πίκου Απίκου και συμπληρώστε την εικονογραφημένη ιστορία:

- πρώτα σκεφτείτε τι μπορεί να έγινε μετά την απογείωση και σε ποια περιπέτεια βρέθηκε (μπορεί να άρχισε καταιγίδα ή μπορεί να τελείωσαν οι μπαταρίες κ.ά.)
- έπειτα ζωγραφίστε την περιπέτεια του σε τετράγωνα
- τέλος, βάλτε τα λόγια του ή τις σκέψεις του σε μπαλονάκια (εάν συνάντησε κι άλλους, φτιάξτε διαλόγους)

Μπορείτε να φωτοτυπήσετε τη δουλειά σας και να φτιάξετε ένα βιβλίο με τις εικονογραφημένες ιστορίες της τάξης.

Δείγμα εργασίας 30: Δραστηριότητα παραγωγής πολυτροπικού κειμένου-άρθρου για εφημερίδα (λόγος, εικόνα, τυπογραφική οργάνωση). Τάξη ΣΤ', Βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 52

Δημιουργήσατε τη δική σας σχολική ιστοσελίδα στο διαδίκτυο και ανυπομονείτε να την παρουσιάσετε!

Γράφετε ένα άρθρο με 150 περίπου λέξεις για μια παιδική εφημερίδα, όπου παρουσιάζετε αναλυτικά τις δυνατότητες της ιστοσελίδας σας (μπορείτε να πάρετε ιδέες από αυτά που προτείνετε στη δραστηριότητα 3β).

Θυμηθείτε να:

- βρείτε έναν πετυχημένο **τίτλο** για την ιστοσελίδα σας
- βάλτε έναν **κεντρικό τίτλο** στο άρθρο που θα «τραβήξει» την προσοχή των αναγνωστών
- οργανώσετε το κείμενό σας σε **στήλες**
- μιλάτε με **φιλικό και παιγνιδιάρικο τρόπο**, που θα πείθει κάποιον να επισκεφτεί την ιστοσελίδα σας και θα κάνει πιο ευχάριστη την παρουσίασή σας
- βρείτε τις κατάλληλες **φωτογραφίες** που θα πλαισιώσουν το άρθρο σας

4. Επίλογος

Είναι σαφής ο κοινωνικός προσανατολισμός που έχει πάρει τα τελευταία χρόνια η διδακτική προσέγγιση της μητρικής γλώσσας, (παιδαγωγική του γραμματισμού), καθώς και το ενδιαφέρον της προς τις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία (πολυγραμματισμοί).

Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής, έγινε παραπάνω μια προσπάθεια να επισημανθούν και να αναδειχτούν στο διδακτικό υλικό όλων των τάξεων για τη Γλώσσα του δημοτικού οι δυνατότητες που προσφέρονται να εφαρμοστούν στο γλωσσικό μάθημα πρακτικές της παιδαγωγικής του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών. Ειδικότερα, έγινε προσπάθεια να παρουσιαστούν και να αναλυθούν δείγματα εργασίας από όλα τα στάδια της διδασκαλίας, δηλαδή από την επιλογή κειμένων και τις δραστηριότητες κατανόησης-επεξεργασίας τους έως και την παραγωγή γραπτού λόγου, τα οποία να εντάσσονται στη λογική των παραπάνω διδακτικών προσεγγίσεων.

Από την ανάλυση των δειγμάτων εργασίας που κατατίθενται, φαίνεται να προσφέρονται από τα σχολικά εγχειρίδια που ισχύουν αυτή τη στιγμή για το γλωσσικό μάθημα του δημοτικού αρκετές ευκαιρίες για την εφαρμογή πρακτικών της παιδαγωγικής του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών και συνεπώς προωθείται σε κάποιο βαθμό η ανάπτυξη δεξιοτήτων που προϋποθέτουν οι παραπάνω διδακτικές προσεγγίσεις.

Η συγκεκριμένη παρουσίαση θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη, όπως αναφέρθηκε, στον/στην εκπαιδευτικό, στην περίπτωση που θα θελήσει να επεκτείνει τη χρήση των συγκεκριμένων πρακτικών, με το σχεδιασμό και την υλοποίηση ανάλογων διδακτικών ενοτήτων, εμπλουτίζοντας έτσι το ήδη υπάρχον διδακτικό υλικό, με τη βοήθεια και των μαθητών του. Θα πρέπει όμως να επισημανθεί και να τονιστεί ότι απαραίτητη προϋπόθεση για τα παραπάνω είναι η συνειδητοποίηση από τους εκπαιδευτικούς της ανάγκης για υιοθέτηση ενός τρόπου διδασκαλίας που να βασίζεται πάνω στις νέες προσεγγίσεις ανάπτυξης του γραμματισμού, έτσι ώστε το γλωσσικό μάθημα να ανταποκρίνεται στην ανάγκη των μαθητών/τριών να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις των νέων κοινωνικοπολιτισμικών δεδομένων. Συνεπώς επιβάλλεται η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ανάλογα θέματα και πρακτικές, που θα αναπτύξει τους προβληματισμούς τους πάνω σε σύγχρονα εκπαιδευτικά δεδομένα, αντιλήψεις και εφαρμογές.

Βιβλιογραφία

- Adam, J.-M. (1999). *Τα κείμενα: Τύποι και πρότυπα* (Μτφρ. Παρίσης, Γ.). Αθήνα: Πατάκη.
- Αρχάκης, Α. (2007). *Γλωσσική διδασκαλία και σύσταση των κειμένων*. Αθήνα: Πατάκη.
- Baynham, M. (2002). *Πρακτικές γραμματισμού* (μτφρ. Μ. Αραποπούλου, επιμ. Ε. Καραντζόλα). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Cope, B. & Kalantzis, M. (1993). *The Powers of Literacy: A Genre Approach to Teaching Writing*. London: The Falmer Press.
- Cope, B. & Kalantzis, M. (2000). *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (1992) (ed.). *Critical language awareness*. London: Longman.
- Φτερνιάτη, Α. και Μαρκοπούλου, Μ. (2010) Εφαρμογές πρακτικών της παιδαγωγικής του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών στο γλωσσικό μάθημα του δημοτικού σχολείου. Στο Π. Παπούλια-Τζελέπη και Α. Φτερνιάτη (επιμ.). *Πρακτικά 5^{οο} Διεθνούς Συνεδρίου Γραμματισμού. Γραφή και Γραφές στον 21^ο αιώνα: Η πρόκληση*

- για την εκπαίδευση. Διοργάνωση: Ελληνική Εταιρεία Γλώσσας και Γραμματισμού, ΠΤΔΕ Παν/μίου Πατρών (Πάτρα 13-14/11/2009).
- Χατζησαββίδης, Σ. (2003). Πολυγραμματισμοί και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο *Η γλώσσα και η διδασκαλία της* (αφιερωματικός τόμος-Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας). Φλώρινα: Βιβλιολογεϊόν.
- Kalantzis, M. & Core, B. (1999). Πολυγραμματισμοί: επανεξέταση του τι εννοούμε και τι διδάσκουμε ως γραμματισμό στα πλαίσια της παγκόσμιας πολιτισμικής πολυμορφίας και των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας. Στο Χρηστίδης, Α-Φ. (επιμ.) «*Ισχυρές*» και «*ασθενείς*» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. *Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού*, τ.2, σ.σ. 680-695. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (βλ. επίσης www.komvos.edu.gr).
- Kalantzis, M., Core, B. & the Learning by Design Project Group. (2005). *Learning by design*. Melbourne: Common Ground.
- Καλαντζή, Μ. (1997). Πολυγραμματισμοί: επανεξετάζοντας τι σημαίνει γραμματισμός. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. Κέντρο καινοτομικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Πιλοτικά προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας
- Κέκια, Α. *Παιδαγωγική του γραμματισμού με βάση τα κειμενικά είδη: Μία εναλλακτική πρόταση για τη γλωσσική αγωγή στη σχολική εκπαίδευση.* www.pee.gr/pr_syn/s_nay/c/3/mer_g_th_en_3/kekia.htm, τελευταία προσπέλαση στις 20/11/2008.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the new media age*. London: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1996). *Reading Images. The grammar of visual design*. London: Routledge.
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse. The modes and media of contemporary communication*. London: Edward Arnold.
- Ματσαγγούρας, Η. (2004). *Κειμενοκεντρική Προσέγγιση του Γραπτού Λόγου*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ματσαγγούρας, Η. (2007). *Σχολικός εγγραμματισμός*. Αθήνα: Γρηγόρη
- New London Group (1996) A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures *Harvard Educational Review* 66 (1), p. 60-92.
- Πολίτης, Π. (2001). Γένη και είδη λόγου. Στο Α.-Φ. Χρηστίδης (επιμ.), *Λόγος και κείμενο. Δράση I του Ηλεκτρονικού Κόμβου του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας* (ΥΠΕΠΘ), www.komvos.edu.gr. Θεσσαλονίκη, τελευταία προσπέλαση στις 20/11/08.
- ΥΠΕΠΘ. ΠΙ. ΦΕΚ, τεύχος Β', αρ. φύλλου 303/13-03-03, τόμος Α'. Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο.
- ΥΠΕΠΘ. ΠΙ. (2006, 2007). *Γλώσσα*. (για την Α' έως και την Στ' τάξη του δημοτικού, 17 τεύχη βιβλία μαθητή και 12 τεύχη τετράδια εργασιών) Αθήνα: ΟΕΒΔ.
- ΥΠΕΠΘ. ΠΙ. (2006, 2007). *Γλώσσα. Βιβλίο δασκάλου*. (για την Α' έως και την Στ' τάξη του δημοτικού, 6 τεύχη) Αθήνα: ΟΕΒΔ.